

Noordhollands Dagblad

Cryoworld ontwikkelt extreme koudetechniek in strijd tegen klimaatopwarming

Hersenspinsels voor ruimtevaart

→ REGIO 6-7

FOTO MARC MOUSSAULT

AGRIPORT

Plan: 154 units voor bedrijven

Op een lap grond van meer dan **zes voetbalvelden** verrijst volgend jaar Bedrijvenpark Agriport. Verdeeld over vijf gebouwen worden 144 bedrijfsunits aangeboden. Daarnaast zijn er tien kavels beschikbaar voor extra grote bedrijfsgebouwen.

→ REGIO 2

VIDEOVERBINDING

President Zelenski spreekt in een volle Tweede kamer

De Oekraïense president Volodimir Zelenski heeft in de Tweede Kamer aandacht gevraagd voor de wederopbouw van zijn land als de Russische invasie ten einde is. „Voeg je bij het project om Oekraïne te herbouwen. **Kies een stad** die je wilt herbouwen, zodat we jullie steun voelen.”

→ VOOROP 2

BIODIVERSITEIT

Afbraak van natuur in sneltreinvaart

Overal in de wereld neemt de biodiversiteit af, maar nergens gaat het zo snel als in Nederland. „We zijn **wereldkampioen** biodiversiteitsverlies”, stelt Naturalis-directeur Koos Biesmeijer vast.

→ SLIM 14-15

Uitspraak in nieuwe rechtszaak stikstofbeleid gevreesd

Bouwstop van maanden dreigt

Mike Muller en Edwin Timmer

Den Haag ■ Het kabinet maakt zich grote zorgen over een nieuwe aanval van stikstofbestrijder Johan Vollenbroek op het stikstofbeleid. Een nieuwe rechtszaak over het bouwproject Porthos kan uitlopen op een uitspraak die weer een verplichte bouwstop oplegt die heel Nederland maandenlang zal verlammen, melden kabinetsbronnen.

Deze week diende bij de Raad van State een bestuursrechtzaak tegen het project Porthos – een plan om CO₂ af te vangen in de Rotterdamse haven en dit in lege gasvelden onder de Noordzee te pompen. Een miljardenplan dat vereist is om de klimaatdoelstellingen te halen, stelde de landsadvocaat Roelof Reinders namens verschillende ministeries.

Nadat de Raad van State in 2019 oordeelde dat de 'PAS-aanpak' van het kabinet – ter bestrijding van stikstof – niet door de beugel kon, verzandde Nederland in een stikstofcrisis waarin allerhande projecten vertraging opliepen of zelfs werden geblokkeerd. Om de bouw weer op gang te krijgen, bedacht het kabinet een oplossing: de bouwfase van

plannen is sinds 2021 vrijgesteld van vergunningen. Reden hierachter is dat bouwers slechts een korte termijn actief zijn en voor een relatief beperkte stikstofuitstoot zorgen, betoogde de landsadvocaat bij de hoogste rechters.

'Wet op krediet'

„De generieke vrijstelling van het aanvragen van een natuurvergunning die het ministerie heeft verleend voor de bouwperiode van projecten is weer een wet op krediet”, stelt Johan Vollenbroek. Hij is de voorman van milieuorganisatie MOB die het kabinet eerder op de knieën dwong op dit gebied. „Net als tijdens PAS (Programma Aanpak Stikstof), dat door de Raad van State buiten werking is gesteld, staat de overheid toe dat de stikstofuitstoot eerst weer toeneemt, terwijl de tota-

le stikstofdepositie in de Nederlandse natuur al veel te groot is.”

Den Haag houdt er rekening mee dat Vollenbroek aan het langste eind trekt. Dat kan voor veel vertraging zorgen. „We bereiden ons daarop voor. Maar het wrange is dat zelfs duurzaamheidsprojecten, als het Porthos project, dan voorlopig geen doorgang kunnen vinden”, zegt een andere ingewijde. „Als MOB dit wint, hebben we weer maandenlange stillegging van Nederland”, vreest een hoge Haagse bron.

Vollenbroek erkent dat. „Het is de rijksoverheid die al drie jaar heeft zitten treuzelen. Er is nu nog steeds geen echt plan om de stikstofcrisis op te lossen. Het enige wat ze doen is proberen geitenpaadjes te zoeken. Dat werkt niet. De regering heeft het volledig aan zichzelf te wijten.”

Wat het vorige kabinet al had kunnen doen, aldus Vollenbroek, is de woningbouw apart nemen en daarvoor een uitzondering vragen in Brussel. „Dat mag. Je hoeft alleen te melden dat je dat van plan bent. Vervolgens mag je na het voldoen aan voorwaarden toestemming geven voor de bouw van huizen. Iedereen begrijpt dat er een woningtekort is, en daarom zal ook Brussel dat wel toestaan.”

“
Regering heeft het aan zichzelf te wijten

REPORTAGE Cryoworld uit Wieringerwerf voorziet de wereld van kou

Hersenspinsels voor ruimtevaart, kernfusie en vaccins

Woensdagochtend op een winderig en desolaat industrieterrein. Op de achtergrond raast het verkeer over de de A7. Het is moeilijk te bevatten maar als het goed is, moet zich op dit industrieterrein Cryoworld bevinden.

Lars van der Bel
lvan.der.bel@mediahuis.nl

Wieringerwerf ■ Het is een bedrijf zo gespecialiseerd dat het bij medewerkers van de deeltjesversneller in Genève direct een belletje zal doen rinkelen, maar het zegt de gemiddelde agrariër in de Noordkop waarschijnlijk niets. Of misschien wel, omdat het toevallig naast een museum vol historische John Deere trekkers is gevestigd.

Serene rust

Ook eenmaal binnen valt weinig op te merken van de aard van het bedrijf. Zo staan er een normaal uitzijnde heftruck en enkele gereedschapskarren en er zijn wat mannen aan het lassen. Wat wel opvalt: het is stiller dan in vergelijkbare loodsen. Er heerst een serene rust, zonder knallende bouwradio's. Ook is het er opgeruimd en schoon. En de bouwtekeningen die hier en der te zien zijn, verraden dat er iets ingewikkelds op het programma staat.

In de kantoren geven posters van pinguïns en ijsberen een eerste blijk van wat hier gebeurt: er wordt met kou gewerkt. Extreme kou om precies te zijn.

„Wij hebben het hier niet meer over graden Celsius”, zegt Gerrie Mosch als de temperaturen ter sprake komen. „Maar over graden Kel-

vin.” Marcel Keezer vult aan: „Nul graden Kelvin staat gelijk aan -273 graden Celsius. Het koudste element waar wij mee werken is vloeibaar helium. Dat staat gelijk aan vier graden Kelvin. Al kunnen we ook tot twee graden Kelvin gaan.”

Ruimtevaart

De rollen zijn geschetst: Gerrie Mosch overziet het bedrijf als algemeen directeur, Marcel Keezer staat als technisch directeur voor de specificatie.

Samen met operationeel directeur Frank Ypma runnen ze Cryoworld, het bestaat dit jaar op de kop af tien jaar. Het is een bedrijf dat apparatuur voor koudetechniek bedenkt, uittekt, uitwerkt en verkoopt aan bedrijven actief in sectoren als de farmaceutica, lucht- en ruimtevaart en aan de energiesector in de breedste zin van het woord. Want naast liquified natural gas (Lng) en waterstof, houdt het bedrijf zich ook bezig met kernfusie. Niet te verwarren met kernsplitsing.

Keezer: „Kernfusie is een proces waarbij ze de zon naar de aarde proberen te kopiëren. Een proces dat bijna oneindig veel energie oplevert en alleen helium als restproduct heeft. Als je het eenmaal op gang krijgt tenminste. Daar heb je enorme druk voor nodig of enorme temperaturen. In die temperaturen zitten wij.”

Mosch: „Cryotechniek is overal.

„ Aan gasexplosies is ondertussen iedereen gewend maar niet aan die van waterstof. Dan denken mensen al snel aan de Hindenburg

Denk aan het conserveren van voedsel, het plaatsen van lagers voor de automobielindustrie, het maken van computerchips, maar ook voor het maken en transporteren van vaccins voor bedrijven als Pfizer. Met name dat laatste heeft ons de laatste twee jaar het nodige werk opgeleverd, aangezien bijna alle instituten waar wij mee werken hun deuren

tijdelijk moesten sluiten gedurende de pandemie.”

Hoewel er dus behoorlijk wat bedrijven werken met de techniek van Cryoworld, komt het overgrote deel van het klantenbestand nog altijd uit de wetenschap.

Keezer: „Wij werken in de extremen. Ik zeg altijd: bij ons moet je komen als het er nog niet is, met hersenspinsels. Wetenschappers vormen daarom iets van zeventig procent van ons klantenbestand. Maar dat wordt steeds minder. Daarin zie je dat technieken geïmplementeerd worden.”

Mosch: „Je moet een mooie mix hebben van repeterend werk waar je kwaliteit levert en geld mee verdient, én innovaties waarmee je jezelf weet te onderscheiden.”

„Dat laatste lukt aardig als we Mosch en Keezer moeten geloven. „Wij hebben geen actieve verkoop nodig. Er zijn hooguit een handvol bedrijven in de wereld die dit doen. Al zijn die ook niet allemaal even goed.”

Deeltjesversneller

Mosch en Keezer nemen ons mee naar 2015. Keezer: „We werden door het CERN (bekend van de deeltjesversneller in Genève) gevraagd om een flexibele supergeleidende kabel te maken.”

Mosch: „Supergeleidend betekent zonder weerstand, waardoor elektrische energie zonder verlies ver-

In de strijd tegen **klimaatopwarming** voorziet Cryoworld uit Wieringerwerf de wereld van kou. Extreme kou.

„Nadat iets gelast is, komt er 's avonds een bedrijf langs om röntgenfoto's te maken van de lasnaden.” Op de foto: Arnaud Walgering.

FOTO MARC MOUSSAULT

plaatst kan worden. Om dit te bereiken moet je extreem koelen, in dit geval tot een temperatuur van -269 graden Celsius. Dus is het bedekt met allerlei lagen van isolerend materiaal, maar vooral geïsoleerd door een vacuüm. Een extreem vacuüm.”

Keezer: „Een miljoenste millibar om precies te zijn. Het CERN had zelf al een onderzoek gedaan en daaruit bleek dat het eigenlijk onmogelijk was met de toenmalige stand van de technologie. Wat ze dan doen: ze leggen drie aanvragen neer bij bedrijven en kijken of het alsnog lukt. Bij ons lukte het. Deze

techniek staat nu nog in de kinderschoenen, maar als het gestandaardiseerd wordt, kunnen we in de toekomst veel efficiënter energie transporteren.”

Straling

Als Mosch en Keezer de flexibele supergeleidende kabel laten zien, lijkt het van alles nog het meest op een haspel.

Keezer: „Bij het gebruik van materialen moeten we rekeningen houden met magnetisme, straling, en of ze isolerend of juist geleidend zijn.”

Mosch: „Deze supergeleidende ka-

bel heeft vele verschillende lagen. De materialen vinden, is soms nog het grootste probleem. Niet iedereen kan flexibele metalen buizen maken van vele tientallen meters lang.”

Na bewerking wordt het materiaal tot in den treure nagekeken.

Keezer: „Nadat iets gelast is, komt er 's avonds een bedrijf langs om röntgenfoto's te maken van de lasnaden. Alleen zo weten we dat iets honderd procent in orde is.”

Hoewel de toepassingen van supergeleiding van energie uiteenlopend en zeer complex zijn, is het

principe simpel - als we Keezer mogen geloven - en volgens hem een techniek van de toekomst.

Keezer: „Als je kijkt naar de huidige infrastructuur voor energie, is deze lang niet toereikend. Het is misschien nog wel een groter probleem dan de herkomst van energie zelf. Laat ik het zo zeggen: als wij allemaal een elektrische auto gaan rijden hebben we een probleem. En dat komt niet omdat er niet genoeg ruimte is voor zonnepanelen of windmolens. Maar omdat Liander het niet kan bijbenen. Er is niet genoeg ruimte in de grond voor nog meer kabels.”

Mosch: „Wij willen een steentje bijdragen aan energietransitie. We hebben enkele langlopende projecten, zoals de Tokamak reactor van ITER, waarmee ze kernfusie proberen na te bootsen, maar ook projecten rondom lng en waterstof.”

Keezer: „Lng is onlangs veel in het nieuws geweest als vervanging voor het aardgas uit Rusland. In feite is het bijna hetzelfde, alleen is lng gekoeld tot -162 graden Celsius en daarmee vloeibaar.”

Omdat het gekoeld is, is de massa van lng slechts één zeshonderdste deel van de massa van aardgas in onze leidingen, legt Keezer uit, en daardoor makkelijk in grote hoeveelheden naar Europa te verscheppen. „Alleen hebben we nog te weinig overslag capaciteit. Je hebt fabrieken nodig om lng geschikt te maken voor het Nederlandse gasnet. Op dit moment zijn er daar maar een paar van in Europa. Dat is een van die sectoren waar wij de komende tijd veel werk verwachten.”

Waterstof

Een andere tak van sport heeft betrekking op waterstof. Volgens Keezer de brandstof van de toekomst.

„Het is preken voor eigen parochie, maar dat denk ik echt. Vloeibare waterstof heb ik het dan over. Want dat scheelt enorm in de opslag- en transportkosten. We zouden vijf tot tien keer zoveel energie kunnen transporteren in de vorm van vloeibare waterstof, dan elektrisch. En dat is dan ook nog goedkoper, wel tien tot twintigmaal, omdat het minder ruimte inneemt in de grond maar ook omdat je dan hele andere metalen gebruikt. Kijk naar koper, dat is nu al amper te betalen.”

De gevaren van waterstof vallen te overzien, bepleit Keezer: „In essentie is waterstof niet minder veilig dan lpg of andere fossiele brandstoffen. Als je een waterstoflek hebt, vervliegt het veel sneller dan aardgas. De ontstekingszone is dan een stuk kleiner. Het is wel zo dat als er een vonk is, het brandbaarder is. Dus moet je waterstof niet gebruiken in gesloten ruimtes. Mensen vergeten bovendien dat het Amsterdamse stadsgas in de jaren '60 nog voor de helft draaide op waterstof. En het is een kwestie van gewinning. Aan gasexplosies is ondertussen iedereen gewend, maar niet aan die van waterstof. Dan denken mensen al snel aan de ramp met de Hindenburg.”

Loodgieter

„Je moet kennis van zaken hebben, dat is het belangrijkste”, besluit Keezer.

„De loodgieter kan niet zomaar even langskomen als er wat is en je huis op waterstof wordt verwarmd. Het idee moet nog voet aan de grond krijgen, maar ik ben ervan overtuigd dat het er een keer van komt. En dan staan wij vooraan met de techniek daarvoor. Je hoort vaak dat oorlog en ruimtevaart tot nieuwe technieken leidt, maar bij ons kan je ook wel leuke dingen doen.”

Operationeel directeur Frank Ypma.

FOTO MARC MOUSSAULT

Cryoworld in Wieringerwerf. In beeld: Martijn Goosens.

FOTO MARC MOUSSAULT

Ingenieur Tom Meerman (3) ontwikkelt hersenspinsels tot solide techniek.

FOTO MARC MOUSSAULT